

Katolištvo in izziv modernosti, 2. del

Charles de Montalembert

»Katoličani od preteklosti nimajo česa ob-jokovati, veliko pa si lahko obetajo od prihod-nosti.«¹

Alcide De Gasperi, znani italijanski držav-nik 20. stoletja, je grofa Charlesa de Monta-lemberta označil kot »poosebitev katoliškega optimizma 19. stoletja«.² V modernem svetu in njegovih svoboščinah je namreč ta franco-ski politik plemiškega rodu videl predvsem priložnost, da se katolištvo otrese »zlatih ve-rig« državnega varuštva in svobodno zaživi svoje poslanstvo, ne pa grožnjo krščanski ci-vilizaciji in njenim vrednotam, kot so vztrajno opozarjali pesimisti. To svoje »liberalno-ka-toliško« stališče je zagovarjal odločno in do-sledno, z isto vnemo pa se je v javnem življe-nju zavzemal tudi za pravice Cerkve in kato-liškega občestva.

V slovenski katoliški javnosti je bil Mon-talembert zelo dobro zapisan. *Slovenski cerkveni časopis*, predhodnik *Zgodnje Danice*, ga je leta 1848 označil kot človeka, "ki nas opomnja na sv. Očake prvih časov krščanstva",³ ob Ignazu Döllingerju in Danielu O'Connellu ga je uvr-stil celo med največje sodobne branilce kato-liške Cerkve.⁴ *Slovenski cerkveni časopis* je tedaj urejal Janez Zlatoust Pogačar, kasnejši ljub-ljanski škof, katerega Ivan Prijatelj v svoji kulturno-politični zgodovini uvršča med liberalne katoličane. To dejstvo bi nekako pojasnilo ob-čudovanje za človeka, ki je veljal za osrednjega predstavnika te kulturno-politične usmeritve. Toda ocena Montalembertovega delovanja se pri slovenskem verskem glasilu ni spremenila niti kasneje, ko je bilo njegovo uredništvo že več let trdno v rokah konservativca Luke Jera-

na.⁵ Zgodilo pa se je tudi - in to ni bilo ravno običajno -, da se je na avtoriteto Montalemberta, oženjenega laika, neki slovenski škof skli-ceval celo v svojem uradnem pastirskem listu.⁶ Od kod torej nenavadna popularnost tega fran-coskega politika?

Brez dvoma je bil Charles Montalembert ena od najbolj znamenitih katoliških osebnosti 19. stoletja. S svojimi javnimi nastopi - bil je član zgornjega doma francoskega par-lamenta - pa tudi s svojimi odlično pisanimi hagiografijami in cerkveno-zgodovinskimi raziskavami si je že za svojega življenja pridobil velik ugled v vsem katoliškem svetu, tako med liberalnimi kot med nespravljivimi ka-toličani. Bolj kot po miselni globini in izvir-nosti se je odlikoval po izjemnem govorniškem daru in velikodušni predanosti stvari, za katero se je zavzemal. Spoštovali so ga bodisi legitimisti in pristaši tesnega sodelovanja med »tronom« in »oltarjem« bodisi zagovorniki lo-čitve Cerkve od Države. Po eni strani ga je cenil v preteklost zazrti papež Gregor XVI,⁷ po drugi pa si je ravno od njega piemontski državnik Camillo Benso di Cavour izposodil znamenito geslo o »svobodni Cerkvi v svo-bodni državi«.

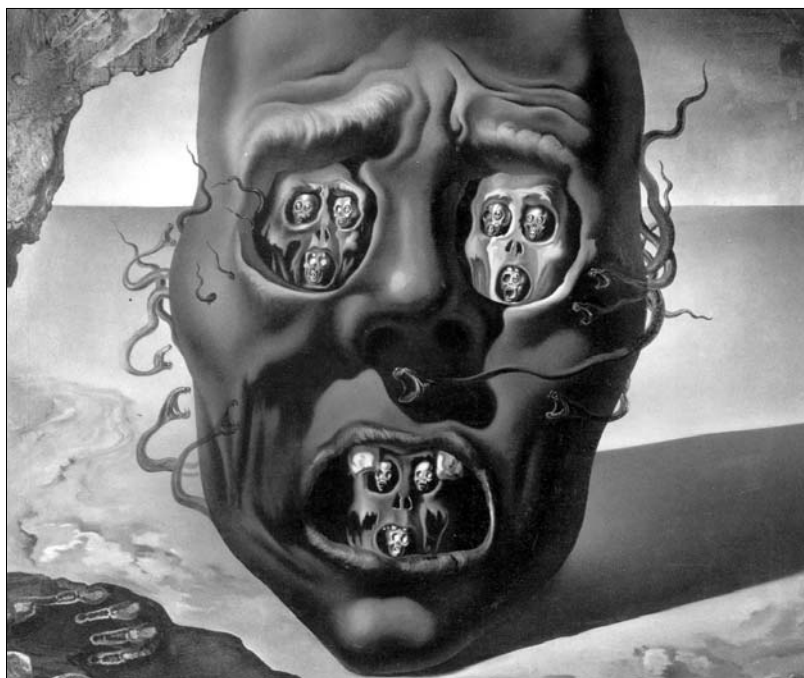
Charles de Montalembert se je rodil 15. aprila 1810 v Angliji v aristokratski družini francoskega emigranta. Od matere Angležinje se je navzel ljubezni do svobode in potovanj, od očeta pa zvestobe katolištvu. Vzgojen je bil v verskem in obenem svobodoljubnem duhu. Po dokončanem študiju se je kot dvaj-setleten mladenič znašel med soustanovitelji dnevnika *L'Avenir*. Geslo katoliško-liberalne-

ga časopisa – *Dieu et liberté* – se je kot nalašč prilegalo njegovim mladostnim idealom. Postal je najtesnejši sodelavec abbéja Felicitéja de Lamennaisa, karizmatičnega urednika *L'Avenir*a, ter mladega duhovnika in kasnejšega obnovitelja dominikanskega reda v Franciji Henrija Lacordaira.

Dobro leto izhajanja *L'Avenir*a (1830–31) je bilo eno od tistih zgodovinskih prelomnic, katerim je dolgoročno namenjena zmaga, kratkoročno pa jim je usojen poraz. Velika ideja »vitezov svobode« – ta vzdevek so si tedaj prislužili Lamennais, Lacordaire in Montalembert – je bila, da bi katolištvo sklenilo zavezništvo s svobodo in se odpovedalo zavezništvu s »tronom«. Duhovnik naj ne bi bil več »žandar monarhije«, ampak glasnik svobode in pravičnosti, Cerkev pa prosta spon, v katere jo je stoletja vklepala posvetna oblast. V imenu teh načel je *L'Avenir* zagovarjal svobodo vesti, tiska in govora, zavzemal se je za svo-

bodno šolo, podprl je belgijsko in poljsko vstajo ter O'Connellov boj za svobodo Ircev. Kako naj bi s takimi in podobnimi vsebinami ne vzbudil ogorčenja in nasprotovanja med legitimisti, konservativci in privrženci galikanizma?

Ko so se po dobrem letu srditih časnikarskih bojov znašli brez podpore v zaledju, so »vitezi svobode« sklenili, da prenehajo z izdajanjem časopisa in da poiščejo zadoščenja pri papežu. Odšli so v Rim v neomajnem prepričanju, da je njihova stvar dobra in pravična in da se bo sveti oče javno postavil na njihovo stran. Usodna napaka! Po dolgem in neuspešnem čakanju na papežev *placet* je prvi spregledal Lacordaire in odšel iz Rima. V Lamennaisu se je začel notranji boj, ki ga je po brezkompromisni encikliki *Mirari vos* (1832), v kateri ni bilo težko uzreti obsodbe *L'Avenir*a, v nekaj letih pripeljal do odpada od katoliške Cerkve.

Salvador Dalí: *Obraz vojne*, 1940, olje na platnu, 64 x 79 cm.
Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam.

Montalembert se je znašel med dvema ognjema. Po eni strani ni želel zapustiti Lamennaisa, po drugi pa se ni čutil, da bi mu sledil vse do usodnega koraka - apostazije. Rad je imel svojega učitelja, a prav tako rad je imel tudi prijatelja Lacordaira. Le-ta mu je vztrajno kazal pot, po kateri bi lahko varno hodil v zvestobi Cerkvi, ne da bi zatajil lastno vest. Zagotavljal mu je: "Če se zanesemo samo nase, živimo v breznu mizerije in negotovosti kot tisti, ki ga premetavajo valovi. Če pa, nasprotno, prepoznamo Cerkev kot ustanovo, ki jo vedno navdihuje Bog, prenesemo breme nanjo v tolikšni meri, v kolikršni ona to zahteva. In še tisti hip se v našo dušo naseli mir."⁸ V istem smislu kot Lacordaire je mladega Montalemberta nagovarjala tudi ruska spreobrnjenka Sofija Petrovna Svečina (1782-1857), ki je kot begunka živela v Parizu. Po obsodbi *L'Avenir*a je Montalembertu pisala med drugim: "Mi ljudje smo šibki in nepopolni, zato ni čudno, če kdaj pretiravamo ali se motimo. Znamenje trme pa je, če v napačnem mnenju oholo in domišljavo vztrajamo. Ne morem verjeti, moj ljubi sin, ne morem verjeti, da bi tudi Vi postali žrtev tega malika!"⁹

Odločitev ni bila lahka. V igri ni bil samo Lamennais. Povsem nepričakovano je namreč leta 1833 papeževa obsodba posredno doletela tudi Montalemberta samega, in sicer njegovo spremno besedo k francoskemu prevodu Miekiéwiczewe *Knjige poljskega naroda in poljskega romarstva*, ki je bila postavljena na indeks prepovedanih spisov. Obsodba je mladega Charlesa strla, ni mu pa iztrgala iz srca ljubezni do Cerkve. Še celo leto je zaman prepričeval Lamennaisa, naj bi se skupaj podredila svetemu očetu. 8. decembra 1834 se je za ta korak odločil sam, zapustil svojega nekdanjega učitelja in izrazil svojo popolno vdanost in pokorščino papeževi volji.

Tako se je začelo drugo obdobje njegovega življenja, ko se je kot časnikar, pisatelj, politik, član zgornjega doma parlamenta vklju-

čil v tedanje javno življenje in z vso svojo govorniško silo - nekoč je bil označen kot najboljši politični govornik, kar jih je kdaj imela Francija - zagovarjal katoliške interese, pa ne interese okorelega državnega cerkvenstva, ampak interese svobodne in v prihodnost zazrte skupnosti, ki sicer odločno in dosledno zagovarja krščanska načela in terja pravice, ki ji pripadajo, a obenem iste pravice priznava tudi drugim dejavnikom družbenega življenja. Te svoje poglede je strnil v knjigo z naslovom *Des intérêts catholiques au dix-neuvième siècle*, objavljeno novembra leta 1852, in v kateri je zapisal svoj življenjski program: »Svobodo sem ljubil bolj kot karkoli drugega na svetu, katoliško vero pa še bolj kot svobodo samo.« General jezuitov Johannes Roothaan, sicer strogi in nepopustljivi varuh katoliške pravovernosti, se mu je za njegov parlamentarni nastop v bran jezuitskega reda leta 1844 zahvalil z naslednjimi besedami: »Jaz se iz vsega srca zahvaljujem Gospodu za izjemni talent, za darove duha in srca, s katerimi Vas je obogatila Njegova dobrota in ki se jih Vi poslužujete tako lepo in tako vredno Njega in Njegove stvari.«¹⁰

Papež Gregor XVI. je dejanje ponižnosti nekdanjega urednika *L'Avenir*a visoko cenil. O tem je Lacordaire prijatelju Montalembertu 13. septembra 1838 pisal: "Sveti oče je med avdienco, ki mi jo je naklonil, povprašal po tebi in ti zapel cel slavospev!"¹¹ Še bolj pa je Montalemberta spoštoval Pij IX., pa čeprav njegovih nazorov v marsičem ni odobral. Zlasti mu je bil Pij IX. hvaležen, ker je - edini med vidnejšimi liberalnimi katoličani - odkrito zagovarjal ozemeljsko nedotakljivost papeške države. Pri tem se ni skliceval na argumente restavracijskega legitimizma, ampak na teološke razloge: nebeško kraljestvo, ki ga je oznanjal Kristus in ki ga v Cerkvi oznanja papež kot Kristusov namestnik, je bilo za Montalemberta nezdružljivo s kakršnimkoli zemeljskim vladarstvom, zato bi bilo nedopustno, da bi bil

papež oropan lastne državne suverenosti in izročen v roke posvetni oblasti.¹²

Montalembert je bil iskren svobodoljub, vendar po duhu plemič in aristokrat. Nasprotno je legitimizmu, toda opredelitev za demokracijo je v njem zorela počasi in postopoma. V začetnih letih vladanja Ludvika Napoleona ga je celo zaneslo, da je iz strahu pred revolucijo pristal na omejitve političnih svoboščin. To svoje zadržanje je kasneje obžaloval. V zadnjem obdobju svojega življenja se je namreč dokopal do spoznanja, da je demokracija neizogibna prihodnost Evrope in da je naloga krščanstva oplemenititi demokracijo, ne pa se ji zoperstavljati. Ta nazor, s katerim se je po več kot tridesetih letih nekako vrnil k izhodiščem *L'Avenir*, je izpovedal v svojem znamenitem govoru na belgijskem katoliškem shodu v Mechelenu (Malinesu) leta 1863. Z njim je izzval po eni strani val navdušenja, po drugi pa hude pomisleke med konservativci in v samem cerkvenem vrhu. Znamenito je postalo stališče jezuitske revije *La Civiltà cattolica*, ki se je iz zagate izmotala tako, da je Montalembertova izvajanja zavrnila, če bi bila mišljena kot »teza«, dopustila pa, če bi bila mišljena kot »hipoteza«. Ali drugače: kar je prepovedano v teoriji, naj bi se kot »manjše zlo« v praksi dopuščalo.

Leto kasneje objavljenega *Syllabus* Montalembert kajpak ni mogel razumeti kot potrditve lastnih nazorov. Odtlej je živel bolj odmaknjen od javnega življenja. Zadnja leta življenja mu je zagrenila po eni strani mučna bolezen, po drugi strani pa tudi žalost ob spoznanju, da so bile ideje, za katere se je vse življenje velikodušno boril, v bistvu poražene. O namenu, da se opredeli dogma o papeževi nezmotljivosti, je kljub tolikokrat izpričani ljubezni do papeštva imel velike pomisleke. V baziliki sv. Petra v Rimu je bil že v polnem teku I. vatikanski koncil, ko je v pismu, objavljenem v *Gazette de France* 7. marca 1870, napadel one, ki so »pravico in

resnico, razum in zgodovino žrtvovali maliku, ki so si ga postavili v Vatikanu«. ¹³ Umrl je slab teden kasneje, 13. marca 1870, nekaj mesecev pred zaključkom koncila in razglasitvijo dogme. Njegov svak, monsinjor Xavier de Mérode, je želel umrlemu prirediti slovesen pogreb, čemur se je papež Pij IX. uprl iz bojazni pred izgredi. Pač pa je naročil sv. mašo v eni izmed rimskih bazilik, kateri je osebno prisostvoval. Montalembertov največji nasprotnik, voditelj skrajno nespravljive struje Louis Veuillot, je v nekrologu priznal: »Med vsemi laiki našega časa je bil Montalembert Cerkvi najbolj vdan in ji je storil največje usluge.«

1. C. Montalembert, *Discours sur l'Église libre dans l'État libre*, v: *Assemblée Générale des Catholiques en Belgique, première session à Malines 18-22 Aout 1863*, Bruxelles, str. 181.
2. A. De Gasperi, *Ripensando la »Storia d'Europa«*, v: *I cattolici dall'opposizione al governo*, Bari, 1955, 516.
3. Slovenski cerkveni časopis, 8.7.1848, št. 2, str. 12.
4. Slovenski cerkveni časopis, 21.10.1848, št. 17, str. 133.
5. Leta 1862 je *Zgodnja Danica* Montalemberta ponovno označila kot »moškiga bramborja katoliške Cerkve«. *Zgodnja Danica*, 1.5.1862, str. 108.
6. V zvezi z naporji za ohranitev neokrnjenosti papeške države ga navaja goriški nadškof Andrej Gollmayr v Postnem pastirskem pismu z dne 19.2.1860, Arhiv goriške nadškofije, Gollmayr, fasc. 2.
7. G. Martina, *Il liberalismo cattolico ed il Sillabo*, Stella mattutina, Rim, 1959, str. 92.
8. H. Lacordaire-C. Montalembert, *Correspondance inedite*, Pariz, 1989, str. 242.
9. F. Jaklič, *Sofija Svecina, katoliška Rusinja*, Kraljestvo božje, VI, 1932, str. 118; prim. tudi: J. Leclerc, *La spiritualità dei cattolici liberali*, v: *I cattolici liberali nell'ottocento*, Torino, 1974, str. 319-321.
10. J.P. Roothaan, *Epistolae*, IV, Rim, 1939, str. 440-441.
11. H. Lacordaire-C. Montalembert, n.d., str. 400.
12. O. Giacchi, *Il significato storico di Montalembert*, Milan, 1963, str. 18-19.
13. D. Rops, *Storia della Chiesa del Cristo*, VI-I, Torino-Rim, 1958, str. 458.